ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ

№ 3 , 2014

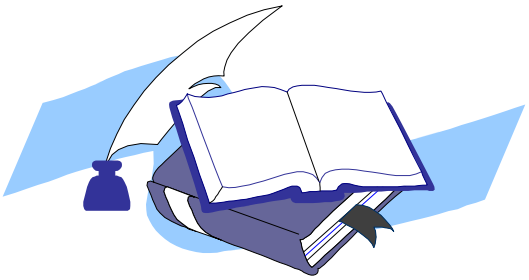

Інститут інформаційних технологій і засобів навчання
НАПН України
Інформаційно-аналітичний відділ педагогічних інновацій

ОЦІНЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ

- розширення участі;
- рівна та якісна освіта та освіта протягом життя для всіх;
- - диверсифікація навичок людей відповідно їх потребам та потребам інформаційного суспільства, що швидко розвивається…

ГЛОБАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ В НОВОМУ ТИСЯЧОЛІТТІ (Женева, 2003)

Інтеграція ІКТ в навчальний процес тісно пов'язана з педагогічними практиками, формами та методами навчання. Стратегії економічно розвинених країн світу спрямовують освітні системи на підсилення ролі інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні впродовж життя, шкільній освіті, післядипломній освіті педагогів. Система освіти не тільки покликана сьогодні враховувати необхідність наскрізного застосування ІКТ для подолання викликів та перешкод, що виникають при викладанні різних навчальних дисциплін, а й також оцінити рівень володіння інформаційно-комунікаційною компетентністю учня, вчителя та керівника навчального закладу.

Проблеми оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності в системі загальної середньої освіти у країнах Європи, зокрема, Європейського Союзу у порівняльно-педагогічному контексті є важливим напрямом дослідження для української системи освіти. Основна увага нині спрямовується на з'ясування форм, методів, процедур здійснення оцінювання рівнів інформаційно-комунікаційної компетентності учнів, вчителів та керівників загальноосвітніх навчальних закладів в країнах Європи, зокрема Європейського Союзу та України.

Оскільки країни Європи та ЄС відрізняються за економічними та освітніми показниками та досвідом, важливим для вітчизняної освіти є визначити шляхи, які обрали саме ті системи освіти, які нещодавно увійшли до ЄС і системи оцінювання яких були подібними до української. Все це вимагає зміни ставлення до питань оцінювання ІК-компетентності у контексті інтеграційних процесів до європейського освітнього простору.

Серед найважливіших питань сьогодення є визначення рівнів ІК-компетентності учнів, вчителів та керівників ЗНЗ з метою надання рекомендацій щодо їх оцінювання та стандартизації, а для керівників ЗНЗ - врахування у атестаційних документах. Важливим також є ознайомлення вчителів, керівників ЗНЗ з тенденціями оцінювання ІК-компетентності в країнах ЄС у порівняльному аспекті в системі післядипломної педагогічної освіти.

Володіння інформаційно-комунікаційною компетентністю та обізнаність в галузі ІКТ є важливою складовою успішного навчання як в ЗНЗ, так і навчання впродовж життя, подальшого професійного розвитку, ефективного управління навчальним процесом та застосування можливостей ІКТ в навчальній діяльності в умовах сучасного інформаційного суспільства. Оцінювання рівня сформованості ІК-компетентності учнів, вчителів та керівників загальноосвітніх навчальних закладів є стратегічним завданням освітніх систем європейських країн. У даному контексті Україна, що окреслила шлях на європейську інтеграцію, будує освітню стратегію для навчання згідно європейським стандартам.

Важливим є виявлення, аналіз та узагальнення досвіду країн Європейського Союзу, вагомих міжнародних організацій та ініціатив (ЮНЕСКО, ECDL, MICROSOFT, INTEL та ін.) В економічно розвинених європейських країнах, напр., Швеції, Данії, Великій Британії, Австрії, Польщі, Німеччині та ін., де розроблено та впроваджуються стандарти ІК-компетентності на всіх рівнях освіти, існують системи обов'язкового моніторингу та сертифікації ІК-компетентності учнів, вчителів та керівників навчальних закладів.

Для європейського співтовариства властиво оцінювати окремо інформаційно-комунікаційну компетентність як сукупність складових, пов'язаних з «вмінням вчитися» та з можливостями доцільного використання відповідних комп'ютерних, в тому числі й телекомунікаційних, засобів. Процедури оцінювання ІК-компетентності мають враховувати необхідність включення елементів знань, вмінь та навичок учнів, вчителів та керівників ЗНЗ, які пов'язані з пошуком та використанням відомостей та даних, їх аналізом та оцінюванням для навчальних потреб. Разом з тим, для проведення оцінювання обов'язковим є розмежування поняття інформаційно-комунікаційної компетентності та інформаційної грамотності, мережної грамотності, Інтернет-грамотності, цифрової грамотності, медіаграмотності та комп'ютерної грамотності та ін.

Досвід країн Європи та міжнародних ініціатив є важливим джерелом для здійснення порівняльної характеристики оцінювання ІК-компетентності в системі освіти в Україні.

В країнах Європи розроблено та впроваджуються стандарти ІК-компетентності на всіх рівнях освіти, існують системи обов'язкового моніторингу та сертифікації інформаційно-комунікаційної компетентності учнів, вчителів та керівників загальноосвітніх навчальних закладів. Питання оцінювання компетентностей, зокрема інформаційно-комунікаційної компетентності науково обґрунтовується у роботах вітчизняних та зарубіжних авторів, зокрема В. Ю. Бикова, Н. В. Морзе,

С. Г. Литвинової, Т. О. Лукіної, О. І. Ляшенка, Ю. М. Жука, М. І. Жалдака, Н.В.Сороко, О. М. Спіріна, І. А. Зимньої, О. В. Овчарук, та ін.

Основний акцент вітчизняних досліджень спрямований на виокремлення інструментів та процедур оцінювання ІК-компетентності, принципів та критеріїв процедур оцінювання. Здійснення аналізу систем оцінювання ІК-компетентності учнів та педагогів, як суб'єктів інформаційного освітнього простору навчального закладу. Все це дозволяє впливати на зміст, форми, методи та засоби методичної підготовки учнів та різних категорій педагогічних працівників (вчителів, керівників ЗНЗ), що надає можливості оптимізувати використання ресурсів навчального середовища для підвищення якості освіти та самореалізації педагогів і учнів.

В останнє десятиліття XXI ст. інтерес до питань оцінювання ІК-компетентності в педагогічній науці та практиці значно зріс. Сучасні дослідження даних проблем у світі зосереджується на рівнях сформованості ІК-компетететеності: учнів початкових шкіл (Вілмс та ін.) в межах загальноосвітніх навчальних закладів (А. Вілохін, А. Ісаєва, Г. Сігеєва, В. Кальней, С. Шишов, Дж. Уілмс та ін.); при організації поточного відслідковування системи набутих знань, умінь і навичок учнів (В. Аванесов та ін.); при складанні навчальних програм (Д. Кемпбелл та ін.); управління якістю освіти на основі нових інформаційних технологій (Д. Матрос, Д. Полев, Н. Мельникова та ін.); удосконалення організації освітнього процесу (Л. Мойсеєва та ін.) та ін.

Загальні підходи до оцінювання ІК-компетентності учнів в Україні.

У серпні 2013 р. Міністерством освіти і науки України було затверджено нові критерії оцінювання навчальних досягнень учнів із базових предметів у відповідності до нових державних стандартів, які були прийняті у 2011 р. Для розробки критеріїв оцінювання ІК-компетентності учнів вітчизняних ЗНЗ рекомендовано дотримуватись положень, що надані у даному Наказі Міністерства освіти і науки України № 1222 від 21.08.2013 "Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти". При цьому важливо врахувати, що нові критерії стосовно учнів, наприклад, діють поступово і у 2013/2014 навчальному році стосуються лише учнів 5-х класів, а учні 6-х – 11-х класів продовжують оцінюватись за попередніми критеріями.

Отже, розглядаючи вимоги до оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності учнів, слід врахувати загальні положення про оцінювання навчальних досягнень взагалі. Так, відповідно до Наказу оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється за 12-бальною шкалою.

Змістом вимог до оцінювання є виявлення, вимірювання та оцінювання навчальних досягнень учнів, які структуровані у навчальних програмах, за предметами. Відповідно до ступеня оволодіння знаннями і способами діяльності виокремлюються чотири рівні навчальних досягнень учнів: початковий, середній, достатній, високий (Таблиця 1.).

Таблиця 1.
Загальні вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів ЗНЗ

Рівень	Вимоги до начальних досягнень учнів
І - початковий рівень	учень: – називає об'єкт вивчення (правило, вираз, формули, геометричну фігуру, символ тощо), але тільки в тому випадку, коли цей об'єкт (його зображення, опис, характеристика) запропонована йому безпосередньо; – за допомогою вчителя виконує елементарні завдання.
ІІ - середній рівень	учень повторює інформацію, операції, дії, засвоєні ним у процесі навчання, здатний розв'язувати завдання за зразком.
ІІІ - достатній рівень	учень самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, вміє виконувати певні операції, загальна методика і послідовність (алгоритм) яких йому знайомі, але зміст та умови виконання змінені.
ІV - високий рівень	учень здатний самостійно орієнтуватися в нових для нього ситуаціях, складати план дій і виконувати його, пропонувати нові, невідомі йому раніше розв'язання, тобто його діяльність має дослідницький характер.

Кожен наступний рівень вимог включає вимоги до попереднього, а також додає нові.

Оцінювання здійснюється у процесі повсякденного вивчення результатів навчальної роботи учнів, а також за результатами перевірки навчальних досягнень учнів: усної (індивідуальне, групове, фронтальне опитування), письмової (самостійна робота, контрольна робота, тематична контрольна робота, тестування, та інші).

Щодо орієнтовних вимог до оцінювання навчальних досягнень учнів, наприклад, наказ МОН передбачає, що навчальний заклад може використовувати інші системи оцінювання навчальних досягнень учнів за погодженням з місцевим органом управління освітою. При цьому оцінки за семестри, рік, результати державної підсумкової атестації переводяться у бали відповідно до поданих вище критеріїв.

З метою підвищення мотивації учнів до навчання, формування ключових компетентностей, підвищення об'єктивності оцінювання впродовж всього періоду навчання, градації значущості балів за виконання різних видів робіт можна застосовувати рейтингову систему оцінювання згідно Наказу Міністерства освіти і науки України № 1222 від 21.08.2013 "Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти (Таблиця 2.).

У питаннях оцінювання такого предмету, як, наприклад, інформатика, яку учні вивчають з 2-го класу, слід зазначити наступні вимоги згідно наказу МОН. Так, пропонується проводити оцінювання за такими рівнями:

Таблиця 2.
Загальні вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів ЗНЗ з інформатики

Рівень	Вимоги до навчальних досягнень
I - початковий рівень	рівень засвоєння та оволодіння предметними знаннями (репродуктивний, реконструктивний, частково пошуковий і пошуковий);
II - середній рівень	рівень сформованості способів навчально-пізнавальної діяльності (учень копією зразок способу діяльності, виконує спосіб діяльності за зразком, застосовує аналогії, підходить творчо до їх розв'язання);
III - достатній рівень	ступінь самостійності при виконанні навчальних завдань різного типу (працює під безпосереднім керівництвом учителя; потребує значної допомоги вчителя; потребує незначної опосередкованої допомоги; працює самостійно);
IV - високий рівень	ступінь самостійності у застосуванні ІКТ в конкретній життєвій або навчальній ситуації, враховуючи рівень володіння практичними вміннями та навичками під час виконання практичних робіт на комп'ютері.

При цьому оцінювання навчальних досягнень учнів з інформатики має здійснюватись в трьох аспектах: рівень володіння теоретичними знаннями, рівень сформованості практичних умінь та навичок, ступінь самостійності у застосуванні ІКТ в конкретній життєвій або навчальній ситуації.

Рівні навчальних досягнень	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня (учениці)
Початковий	1	Учень (учениця): засвоїв знання у формі окремих фактів; з допомогою вчителя або з використанням підручника розпізнає і називає окремі інформаційні об'єкти; знає та дотримується правил безпечної поведінки під час роботи в комп'ютерному класі.
	2	Учень (учениця): розпізнає та виділяє інформаційні об'єкти, пояснює свій вибір та може фрагментарно відтворити знання про них; з допомогою вчителя фрагментарно виконує окремі навчальні завдання та практичні роботи на комп'ютері, допускає помилки.

Рівні навчальних досягнень	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня (учениці)
	3	Учень (учениця): з допомогою вчителя відтворює незначну частину навчального матеріалу (менше половини); відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді; навчальні завдання виконує фрагментарно за значної допомоги вчителя; потребує постійної активізації та допомоги; способи навчально-пізнавальної діяльності (практичні і розумові уміння і навички) застосовує на рівні копіювання зразка способу діяльності.
Середній	4	Учень (учениця): з допомогою вчителя відтворює значну частину навчального матеріалу (більше половини); у відповідях може допускати помилки; за значної допомоги вчителя виконує навчальні завдання, допускає помилки; має елементарні, нестійкі навички роботи на комп'ютері; за інструкцією і з допомогою вчителя фрагментарно виконує практичні роботи, потребує детального кількаразового їх пояснення, допускає помилки.
	5	Учень (учениця): самостійно, але не повно, відтворює значну частину навчального матеріалу; ілюструє розуміння базових понять інформатики прикладами з підручника або пояснення вчителя, відповідає на окремі запитання; з допомогою вчителя виконує навчальні завдання з частковим поясненням, допускає помилки; за детальною інструкцією і з допомогою вчителя виконує практичні роботи, не вміє пояснити свої дії, допускає помилки.
Достатній	6	Учень (учениця): самостійно відтворює значну частину навчального матеріалу, відповідь будує у засвоєній послідовності, ілюструє її власними прикладами; з частковою допомогою вчителя виконує навчальні завдання з достатнім поясненням, допускає помилки; має стійкі навички виконання елементарних дій з опрацювання даних на комп'ютері; способи навчально-пізнавальної діяльності застосовує за зразком у подібній ситуації; потребує стимулювання й значної допомоги вчителя, коли працює самостійно.
	7	Учень (учениця): самостійно відтворює основний навчальний матеріал з окремими неточностями, застосовуючи необхідну термінологію, вміє наводити власні приклади на підтвердження певних тверджень; пояснює та обґрунтовує способи виконання навчальних завдань, аналізує отриманий результат, робить неповні висновки з допомогою вчителя, використовує різні джерела відомостей для виконання навчального завдання; практичні роботи на комп'ютері виконує самостійно за інструкцією; самостійно виправляє вказані вчителем помилки.

Рівні навчальних досягнень	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня (учениці)
Достатній	8	Учень (учениця): відтворює засвоєний навчальний матеріал в іншій послідовності, не порушуючи логічних зв'язків, інтерпретує та деталізує питання, ідентифікує терміни та поняття; з незначною допомогою вчителя визначає спосіб розв’язування навчального завдання, частково аргументує свої міркування; самостійно знаходить необхідні відомості, систематизує та узагальнює їх; самостійно виконує навчальне завдання, знаходить та виправляє допущені помилки. має стійкі практичні навички виконання основних дій з опрацювання даних на комп'ютері; самостійно виконує практичні роботи, що відповідають вимогам навчальної програми, аналізує одержані результати, швидко й оперативно виправляє помилки.
Високий	9	Учень (учениця): вільно відтворює навчальний матеріал та відповідає на поставлені запитання, використовує загальновідомі докази із самостійною і правильною аргументацією; самостійно формулює мету виконання навчального завдання, добирає форми представлення результату та необхідні відомості; аргументовано обирає раціональний спосіб виконання навчального завдання, самостійно виконує навчальні завдання з несуттєвими помилками, знаходить та виправляє допущені помилки.
	10	Учень (учениця): системно відтворює навчальний матеріал у межах програми; дає повні, змістовні відповіді на поставлені запитання;робить логічні висновки, обґрунтовує свою думку, висуває припущення; виконує різні типи навчальних і життєвих завдань (як типових, так і нестандартних, творчих) під опосередкованим керівництвом учителя, розробляє алгоритм виконання запропонованого навчального завдання, пропонує нові шляхи розв’язування навчальних завдань; знаходить додаткові джерела відомостей, використовує запропоновані схеми класифікації для структурування відомостей та даних, порівнює і зіставляє відомості з кількох джерел, уміє стисло і логічно подавати узагальнену інформацію; самостійно приймає рішення, прогнозує наслідки власної поведінки за незначної допомоги дорослих.
	11	Учень (учениця): логічно та усвідомлено відтворює навчальний матеріал у межах навчальної програми з інформатики; обґрунтовано відповідає на запитання; аргументовано використовує знання у нестандартних ситуаціях; раціонально використовує комп’ютер і комп’ютерні засоби для розв’язування завдань, пов’язаних з опрацюванням даних, їх пошуком, зберіганням, поданням і передаванням; розуміє мету власної навчальної діяльності та самостійно визначає завдання для її

Рівні навчальних досягнень	Бали	Характеристика навчальних досягнень учня (учениці)
		досягнення, вміє виявляти проблеми та розв'язувати їх, формулювати гіпотези
	12	Учень (учениця): має системні, міцні знання в обсязі та в межах вимог навчальної програми з інформатики, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях; самостійно планує особисту навчальну діяльність та оцінює її результати, уміє приймати рішення, швидко вибрати потрібний спосіб діяльності із кількох відомих, застосовувати способи діяльності за аналогією і в нових ситуаціях.

Отже, слід зазначити, що загальні підходи до оцінювання ІК-компетентності у системі загальної середньої освіти тісно пов'язані з такими факторами:

- вплив на формування державних стандартів та підходів до оцінювання ІК-компетентності міжнародних стратегій та концепцій оцінювання;
- врахування основних вимог до оцінювання результатів навчальних досягнень учнів є основою дотримання нормативів;
- особливістю вимог до рівня ІК-компетентності учня є спрямування на практичні вміння та ступінь самостійності у використанні ІКТ, вміння розв'язувати поставлені задачі, приймати рішення та ін.

Використані джерела:

1. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1222 від 21.08.2013 "Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти. [Електронний ресурс] . - mon.gov.ua/img/zstored/files/NMON-1222.docx – заголовок з екрану]
2. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1222 від 21.08.2013 "Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти" [Електронний ресурс] . - mon.gov.ua/img/zstored/files/NMON-1222.docx – заголовок з екрану].
1. Руководство по оценке информационно-коммуникационных технологий в образовании. - UNESCO Institute for Statistics, Succursale Centre-Ville. – Montreal. – 139 с.

Матеріал підготувала: Овчарук О.В.,канд.пед.наук, ст. наук.співр.